

# GRUNDEN FÖR DEN SVENSKA DEMOKRATIN

En rapport om grundlagsändringar



RAPPORTFÖRFATTARE:  
MATHILDA ELFGREN SCHWARTZ  
OLIVIA LUNDGREN

 S-STUDENTER

## **Om rapportförfattarna**

Mathilda Elfgren Schwartz och Olivia Lundgren är jurister utbildade vid Umeå universitet och är engagerade i Umeå Socialdemokratiska Högskoleförening (USHF)

## **Grunden för den svenska demokratin: en rapport om grundlagsändringar**

**Rapportförfattare:** Mathilda Elfgren  
Schwartz och Olivia Lundgren  
**Formgivning:** Lina Vänglund  
**S-studenters presidium:** Emma Fastesson  
Lindgren, Henrik Svensson och Elfva Barrio  
**Omslagsbild:** Creative commons  
**Utgivningsår:** Våren 2023

[www.s-studenter.se](http://www.s-studenter.se)

Den svenska demokratin är i ständig förändring, den enda konstanten är att den regleras av de fyra grundlagarna. I tider när fakta inte ses som fakta och gemensamma sanningar slutar att vara gemensamma är det av största vikt att demokratin stärks och skyddas. Ett första steg mot en stärkt demokrati är att se över grundlagarna och hur de kan ändras. Denna rapport redogör för vad som krävs för att ändra de svenska grundlagarna och kommer med fyra konkreta förslag som kan bidra till en starkare demokrati. I rapporten lyfts exempel från de andra nordiska länderna och deras bestämmelser gällande grundlagsändringar. För att understryka vikten av genomtänkta och stabila grundlagar görs även en utblick över hur det kan gå till när ett land avdemokratiseras. Rapporten är tänkt att fungera som diskussionsunderlag och de förslag som presenteras är möjliga lösningar som diskuteras inom det socialdemokratiska studentförbundet.

### **Rapportens förslag:**

- Obligatorisk folkomröstning om fundamentala frågor rörande statsskicket
- Demokratins grund och ett oberoende rättsväsendet ska inte kunna ändras
- Kvalificerad majoritet vid båda besluten gällande grundlagsändringar
- Regeringen ska inte fritt kunna utse ordinarie domare

# INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<b>1. INLEDNING</b>	<b>5</b>
<b>2. SVERIGES GRUNDLAGAR</b>	<b>6</b>
<b>3. FÖRSLAG TILL NYA BESTÄMMELSER I DEN SVENSKA GRUNDLAGEN 2023</b>	<b>8</b>
<b>4. GRUNDLAGSÄNDRINGAR I DE NORDISKA LÄNDERNA</b>	<b>9</b>
<b>5. HUR GÅR DET TILL NÄR ETT LAND AVDEMOKRATISERAS?</b>	<b>11</b>
<b>6. SLUTSATS - SVERIGES GRUNDLAG MÅSTE STÄRKAS</b>	<b>12</b>
<b>KÄLLFÖRTECKNING</b>	<b>15</b>

# 1. INLEDNING

Sverige har en grundlag som är relativt lätt att förändra. Med en enkel majoritet i riksdagen före och efter ett riksdagsval kan Sverige få helt andra förutsättningar för sitt politiska styre. Det blir än mer oroväckande när intresset för grundlagsfrågor inte är högt vare sig bland väljarna eller i medierna. Det nya betänkandet<sup>1</sup> från Grundlagskommittén genererade inte någon utförlig debatt trots att kommittén föreslår viktiga förändringar i våra grundlagar. Detta illustrerades även i den senaste SOM-undersökningen.<sup>2</sup>

Deltagarna i SOM-undersökningen fick frågan om de kunde tänka sig att begränsa demokratin för att hantera vissa frågor. För att hantera grov brottslighet svarade 61 procent att de var villiga att inskränka demokratin. 71 procent av dem som svarade på SOM-undersökningen ansåg att exempelvis en ny pandemi kan vara en anledning att tillfälligt begränsa demokratin. Vid sådana inskränkningar, om än tillfälliga, finns alltid en risk att begränsningarna blir permanenta om vi inte är uppmärksamma.

Även om lag och ordning var ett av huvudämnena i den senaste valrörelsen var det inte grundlagen som debatterades. En illustration av detta är de nya bestämmelserna om utlandsspioneri som röstades igenom i riksdagen under förra året. Det skapades debatt vid tillfällena för de två besluten men under valrörelsen saknades det diskussion om vilka inskränkningar av våra rättigheter vi är villiga att acceptera. Det kan framförallt ha berott på att det inte riktigt fanns någon politisk opinion mot förslaget. Detta trots att de nya bestämmelserna förutsatte ändringar i de två grundlagarna som skyddar fri åsiktsbildning och oberoende media, det vill säga yttrandefrihetsgrundlagen och tryckfrihetsförordningen.

Ett parti som identifierat att grundlagen är värd att debattera och påverka är Sverigedemokraterna. I en motion från 2022 presenterar riksdagsledamöter för Sverigedemokraterna flertalet förslag till ändringar i Sveriges grundlag.<sup>3</sup> Bland annat föreslår de ett förbud mot att skända den svenska flaggan, vilket vore en inskränkning av yttrandefriheten. Andra länder där grundlagen har använts för att inskränka rättigheter och reglera domstolsväsendet med avsikt att avdemokratisera landet är Polen och Ungern, men även nyligen Israel.

Denna rapports syfte är att visa att den svenska grundlagen är relativt lätt att förändra i jämförelse med övriga nordiska länder och att det finns risker med det utifrån vad vi ser sker i andra europeiska länder. Rapporten diskuterar även att det finns risker med det nuvarande systemet för utnämning av ordinarie domare. Även det nya betänkandet från Grundlagskommittén sammanfattas.

---

1 SOU 2023:12 Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende.

2 Göteborgs universitet, SOM-institutet.

<https://www.gu.se/som-institutet/resultat-och-publikationer/presentationer>, [Hämtad 2023-04-02 19:31].

Widmalm, Sten och Persson, Thomas. *Det här är svenskarna beredda att pausa demokratin för*,

DN Debatt 2023-03-27. [https://www.dn.se/debatt/det-har-ar-svenskarna-beredda-att-pausa-demokratin-for/?fbclid=IwAR0yKOUeOCxlzYSKdYbKp9d7NxM00V1nikML0aH9sR8WS0sh1\\_19ARsKgyg](https://www.dn.se/debatt/det-har-ar-svenskarna-beredda-att-pausa-demokratin-for/?fbclid=IwAR0yKOUeOCxlzYSKdYbKp9d7NxM00V1nikML0aH9sR8WS0sh1_19ARsKgyg), [Hämtad 2023-04-02 15:57]

3 Motion 2022/23:1001, Grundlag.

Slutligen lämnar rapporten förslag på hur Sverige kan stärka den svenska grundlagen och med det den svenska demokratin. Grundlagen förtjänar kontinuerliga diskussioner om dess existens och utformning. Det stärker den demokratiska debatten förstärks när medborgarna diskuterar vilken form av styre de vill ha. Vilket är en minst lika viktig fråga som den om vilka vi vill ska styra landet.

## 2. SVERIGES GRUNDLAGAR

### Syftet med grundlag

I en stat behöver det finnas lagar som reglerar hur staten är uppbyggd, hur den ska styras, vilka institutioner som ska finnas och hur dessa institutioner ska förhålla sig till människorna i landet. Lagarna som reglerar detta är grundlagar. Det som skiljer dem från vanliga lagar är att de just reglerar spelreglerna för de statliga och offentliga institutionerna, samt reglerar de mest grundläggande medborgerliga fri- och rättigheterna. Kortfattat kan sägas att det är grundlagarna som skapar ramarna och de grundläggande spelreglerna för det samhälle som vi alla lever och verkar i.

### Sveriges fyra grundlagar

Sverige har fyra grundlagar som tillsammans utgör vår konstitution. Dessa fyra är Regeringsformen (RF), Successionsordningen (SO), Tryckfrihetsförordningen (TF) och Yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Regeringsformen är den grundlag som reglerar Sveriges demokratiska statskick. Successionsordningen reglerar tronföljden för den svenska monarkin. Tryckfrihetsförordningen reglerar yttrandefriheten i skriftlig tryckt form. Vidare förbjuder den censur från det allmänna samt reglerar rätten att begära ut allmänna handlingar. Yttrandefrihetsgrundlagen skyddar rätten till yttrandefrihet i andra medier än tryckta.

### 2.1 Hur ändras Sveriges grundlag?

För att ändra i Sveriges grundlagar krävs två likalydande beslut i riksdagen med ett mellanliggande riksdagsval. Det kan antingen ske genom val eller extraval. För att ett beslut om grundlagsändring ska tas upp i riksdagen behöver det anmälas till riksdagens kammare minst nio månader före val.<sup>4</sup> Det krävs att minst hälften av de röstande ledamöterna enas om förslaget vid båda tillfällena.<sup>5</sup> Alla bestämmelser i grundlagarna kan förändras på nämnda sätt och ingen bestämmelse är undantagen.

Det kan även ske folkomröstning om grundlagsändringar såvida det yrkas av minst en tiondel av riksdagens ledamöter och minst en tredjedel av ledamöterna röstar för yrkandet. Yrkandet behöver framställas inom 15 dagar från riksdagens första beslut. Det folkomröstningen avser är ett ja eller nej till det vilande grundlagsförslaget. En sådan folkomröstning sker i samband

---

4 8 kap. 14§ Regeringsformen.

5 4 kap. 7§ Regeringsformen.

med val till riksdagen. Grundlagsförslaget faller om två kriterier är uppfyllda: 1. Om Nej-sidan i folkomröstningen är fler än Ja-sidan. 2. Om de som röstat nej till förslaget är fler till antalet än hälften av dem som avgett godkända röster i det samtidiga riksdagsvalet. Om förslaget antas tar riksdagen upp det till en slutlig prövning.<sup>6</sup>

## 2.2 Domstolarna tolkar grundlagen

Det är Sveriges domstolar som tolkar frågor som gäller lag och grundlag, samt om lag är förenlig med grundlag och andra bestämmelser. Varken myndighet eller riksdag får bestämma hur en domstol ska döma i det enskilda fallet.<sup>7</sup> Domstolarna ska därmed agera självständigt från politiken. Det är svårt för ett parti eller en minister att påverka tolkningen av grundlagen eller utfallet av ett prejudikat, om det ändå sker skulle det följas av hård kritik från de övriga partierna och allmänheten.

## 2.3 Regeringen och domstolarna

Riksdagen eller myndigheter får inte bestämma hur en domstol ska döma, däremot är det regeringen som utser ordinarie domare. Om politiker eller partier vill kunna påverka utfallet i domstol måste de påverka domarna, eller rättare sagt valet av domare. Vid utnämningen av domare ska avseende endast fästas vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet.<sup>8</sup> Hur beredning av domarkandidater genomförs framgår av Lagen om utnämning av ordinarie domare (2010:1390). Värt att notera är att nämndemän och hur de tillsätts inte är reglerat i Sveriges grundlag och inget rapporten kommer redogöra för.

Sverige har en statlig nämnd, domarnämnden, som bereder utnämningen av ordinarie domare.<sup>9</sup> Domarnämndens uppgift är att lämna förslag till regeringen i ärenden om utnämning av ordinarie domare samt bedriva ett aktivt och långsiktigt arbete för att främja rekryteringen av ordinarie domare.<sup>10</sup>

Regeringen är inte bunden av domarnämndens förslag och skulle regeringen föreslå någon annan än nämndens förslag ska nämnden få chans att yttra sig över den personen.<sup>11</sup> Regeringen har därmed i teorin utrymme för att fritt tillsätta domare på de poster de finner lämpliga. Skulle en regering vilja verka för en viss riktning i, och ett visst utfall av, rättstillämpningen är tillsättningen av domare en bra början för att påverka rättsväsendet. Det behöver inte ske genom att en regering väljer en partisympatisör, utan kan exempelvis vara att de noterat att en viss domare har en önskvärd uppfattning om rätten.

---

6 8 kap. 16§ Regeringsformen.

7 11 kap. 3§ Regeringsformen.

8 11 kap. 6§ Regeringsformen.

9 2§ lagen om utnämning av ordinarie domare (2010:1390).

10 3§ lagen om utnämning av ordinarie domare (2010:1390).

11 11§ lagen om utnämning av ordinarie domare (2010:1390).

Det ovan nämnda problemet har identifierats av Grundlagskommittén som den 17 mars 2023 presenterade ett slutbetänkande med flertalet förslag på hur den svenska demokratin kan stärkas, vilka redogörs för i nästa avsnitt.

## 3. FÖRSLAG TILL NYA BESTÄMMELSER I DEN SVENSKA GRUNDLAGEN 2023

I början av 2020 tillsatte den dåvarande regeringen en parlamentarisk kommitté som fick i uppdrag att utreda hur demokratin i Sverige skulle kunna stärkas.<sup>12</sup> Riksdagsledamöter från alla riksdagspartier under justitierådet Anders Ekas ordförandeskap utgjorde Grundlagskommittén. Kommittén fick i uppdrag att i huvudsak utreda tre områden:

- Formerna för grundlagsändringar.
- Stärka skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende.
- Eventuella begränsningar i föreningsfriheten gällande sammanslutningar som ägnar sig åt terrorism.

Grundlagskommittén föreslår ett flertal ändringar, som gäller såväl hur Sveriges grundlag kan ändras, som hur domstolarnas oberoende kan stärkas.<sup>13</sup> Kommittén föreslår bland annat att istället för enkel majoritet vid beslut om grundlagsändringar ska det andra beslutet kräva kvalificerad majoritet med två tredjedelar.<sup>14</sup> För det första beslutet ska fortfarande enkel majoritet gälla. Kommittén föreslår vidare att en kvorumregel införs, det vill säga ett krav på att ett visst antal av riksdagens ledamöter deltar vid omröstningarna.<sup>15</sup> Vid det första beslutet behöver mer än hälften av riksdagens ledamöter vara med och rösta vid beslutet, vid det andra beslutet ska det krävas två tredjedelar. Kommittén föreslår också att det första beslutet ska fattas senast fyra månader före val och att det ska vara tio månader mellan ett beslut anmäls till riksdagen och det mellanliggande valet. Undantag ska kunna beslutas av konstitutionsutskottet.<sup>16</sup>

Vad gäller bestämmelser angående oberoende domstolar föreslår kommittén bland annat att det bör ändras i 1 kap 8§ Regeringsformen som säger att det för rättskipningen finns domstolar. Istället föreslår kommittén lydelsen; *"Rättskipningen utövas av oberoende domstolar."*<sup>17</sup> Kommittén föreslår att regeringen endast ska kunna utnämna ordinarie domare efter förslag av ett särskilt organ. Det organet ska bestå av ledamöter där en majoritet är eller har varit ordinarie domare.<sup>18</sup>

---

12 Dir. 2020:11 Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende.

13 SOU 2023:12 Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende.

14 s. 187, SOU 2023:12 Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende.

15 s. 191, SOU 2023:12 Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende.

16 s. 199, SOU 2023:12 Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende.

17 s. 287, SOU 2023:12 Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende.

18 s. 392, SOU 2023:12 Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende.



Flera av förslagen känner vi igen från våra nordiska grannländers konstitutioner, vilka presenteras i nästa avsnitt.

## 4. GRUNDLAGSÄNDRINGAR I DE NORDISKA LÄNDERNA

En jämförelse med våra nordiska grannländer visar att ingen grundlag är den andra lik och därmed är bestämmelserna om hur grundlagen kan förändras inte heller likalydande.

### Danmark

I Danmark krävs två likalydande beslut i Folketinget med ett mellanliggande val. Besluten ska ha enkel majoritet och minst hälften av Folketingets ledamöter behöver vara närvarande och delta i omröstningen. Efter det första beslutet ska val omedelbart utlysas. Om beslutet efter valet överensstämmer med det första ska en folkomröstning hållas inom sex månader. Vid folkomröstningen behöver valdeltagandet vara minst 40 procent av de röstberättigade och de ska ha majoritet i beslutet. Monarken ska sedan stadfästa grundlagsändringen.<sup>19</sup>

### Finland

I Finland krävs två beslut i riksdagen med ett mellanliggande val. Grundlagsförslaget tas upp vid två behandlingar och vid den andra behandlingen fattas det första beslutet. Vid det första beslutet krävs en majoritet av rösterna och vid det andra behöver beslut fattas med minst två tredjedelar av rösterna.<sup>20</sup>

### Norge

I Norges grundlag framgår det av den sista paragrafen hur den kan förändras. Det krävs endast ett beslut i Stortingets kammare med två tredjedels majoritet för att genomföra en ändring i grundlagen. Däremot behöver förslaget ha väckts minst ett år före ett allmänt val och vara vilande till efter valet när röstning sker. Det är inte möjligt att utlysa ett extraval. För att beslutet i Stortinget ska vara giltigt krävs att minst två tredjedelar av ledamöterna är närvarande. Det framgår även i bestämmelsen om grundlagsändringar att de inte får strida mot grundlagens principer eller förändra konstitutionens anda.<sup>21</sup>

---

19 88 § Danmarks Riges Grundlov, Danmarks grundlag.

20 73 § Suomen perustuslaki, Finlands grundlag.

21 121 § Kongeriket Norges Grunnlov, Norges grundlag.

## Island

På Island kan grundlagen ändras genom två likalydande beslut med enkel majoritet i Alltinget med ett mellanliggande val. Det krävs att minst hälften av ledamöterna i Alltinget är närvarande och deltar i omröstningarna. Direkt efter första beslutet utlyses val och Islands president behöver bekräfta ändringen efter det andra beslutet. Islands grundlag innehåller en bestämmelse om att statskyrkan endast kan ändras efter folkomröstning.<sup>22</sup>

### Sverige i jämförelse med de nordiska länderna

Sverige och Finland har liknande konstruktioner för grundlagsändringar vilket sker genom två beslut med ett mellanliggande val. Däremot skiljer sig Finland genom kravet på majoritet i det första beslutet och tillämpar kvalificerad majoritet med två tredjedelar för det andra beslutet. Det här gör grundlagsändringar något svårare än i Sverige eftersom det kräver större konsensus bland riksdagspartierna.

Norge genomför grundlagsändringar genom endast ett beslut i Stortinget men har krav på en majoritet med två tredjedelar och att det ska annonseras ett år i förväg. Norges grundlag får inte heller ändras så att grundlagens principer eller anda motsägs. Det finns ingen liknande bestämmelse i den svenska grundlagen, men en sådan bestämmelse skulle kunna användas för att säkerställa att viktiga fundament i grundlagen inte förändras.

Sverige och Island har liknande bestämmelser om hur grundlagsändringar ska ske. Att en ändring av grundlagen sker efter två likalydande beslut med enkel majoritet i parlamentet är fallet i båda länderna. Skillnaden är att Islands president måste bekräfta ändringen vilket gör att ändringsprocessen har fler steg än den svenska. Ytterligare en skillnad är att Island har en bestämmelse i sin grundlag som endast kan ändras genom en folkomröstning. Alla bestämmelser i den svenska grundlagen ändras däremot på samma sätt.

Danmarks utformning av grundlagsändringar har fler steg än de övriga nordiska länderna. Eftersom det krävs två likalydande beslut med ett val emellan och därefter en folkomröstning kan det upplevas som lönlöst att ens försöka lägga fram ett förslag. Sättet det hindrar grundlagsändringar på kan bli problematiskt om det krävs förändringar för att anpassa till ett nytt världsläge eller olika samhällsförändringar. Samtidigt kan en viss tröghet i ändringsprocessen skapa stabilitet och förhindra förhastade ändringar som saknar stöd både i parlamentet och bland folket.

# 5. HUR GÅR DET TILL NÄR ETT LAND AVDEMOKRATISERAS?

Både Ungern och Polen har under 2010-talet uppmärksammats för att aktivt ha tagit steg från ett demokratiskt samhälle. I båda länderna har de regerande partierna insett vikten av att kontrollera både medierna och domstolarna genom att begränsa de fria medierna och på olika sätt förändra de prejudicerande domstolarnas arbete samt hur domare tillsätts. Aktuellt är även det förslag som Israels regering lagt fram under vintern 2023.

## Ungern

I Ungern är det regerande partiet sedan 2010 Fidesz, vilket leds av Victor Orbán. Partiet är ett nationalkonservativt och kristdemokratiskt parti. Kort efter att Fidesz vunnit makten antogs en ny grundlag i Ungern som infördes 2012. Det här kunde ske genom att partiet hade kvalificerad majoritet i det ungerska parlamentet tillsammans med samarbetspartiet Kristdemokratiska folkpartiet. Bland annat sänktes pensionsåldern för domare så att regeringen kunde tillsätta nya med sympati för deras politik.<sup>23</sup> De ökade även antalet domare i högsta domstolen från elva stycken till femton och förlängde tiden domare kan sitta från nio till tolv år. Fidesz tillsatte en före detta partimedlem till Ungerns motsvarighet till den svenska riksåklagaren och ökade samtidigt tiden riksåklagaren kan sitta på posten från sex till nio år.<sup>24</sup>

## Polen

Sedan 2015 har PiS (Lag och Rättvisa) makten i Polen. Lag och Rättvisa är ett nationalkonservativt parti och premiärminister är Mateusz Morawiecki. Sedan 2015 har Polen genom flera beslut bland annat inskränkt de fria medierna och domstolarnas oberoende. Under 2015 antog det nya parlamentet en lagstiftning som innebar förändringar i landets konstitutionsdomstol. Domstolens syfte är att tolka och avgöra om lagar och förslag är förenliga med landets grundlag. Domstolen fick en ny ordförande med stark koppling till Lag och Rättvisa. Utöver det nominerade det nyvalda parlamentet, med Lag och Rättvisa i majoritet, flera nya domare till konstitutionsdomstolen. Det återinfördes att justitieministern också är riksåklagare vilket innebär att justitieministern får rätt att se över och påverka enskilda brottsutredningar. Justitieministern fick även genom en ny lag befogenheter att tillsätta och avsätta domstolsordföranden i allmänna domstolar.<sup>25</sup>

## Israel

Benjamin Netanyahu är premiärminister i Israel som styrs av en koalitionsregering av flera olika partier. Utöver Netanyahus eget parti, Likud, består regeringen av partier på yttersta högerkanten. Den fjärde januari 2023 presenterade regeringen ett lagpaket som innefattade

23 Expo, "Fidesz och Viktor Orbán", <https://expo.se/fakta/wiki/fidesz-och-viktor-orb%C3%A1n>, [Hämtad 2023-04-02 15:55].

24 s. 65, Zamecki och Glied, 2020.

25 s. 3, Utrikesdepartementet, *POLEN – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2020*.

att göra om Israels rättssystem.<sup>26</sup> Om det antas skulle det bland annat vara möjligt att parlamentet omprövar beslut av Israels Högsta domstol. Den 27 mars gick Netanyahu ut och berättade att de pausar förslaget efter omfattande protester i landet.<sup>27</sup> Israels parlament röstade redan 2018 igenom en nationalstatslag som definierar landet som en enbart judisk stat och innebar ett avskaffande av arabiska som officiellt språk, vilket är modersmål för cirka 20 procent av befolkningen.<sup>28</sup> Israel har ingen grundlag, däremot finns det lagar som kan anses ha grundlagsstatus och som endast kan ändras med kvalificerad majoritet.<sup>29</sup>

## 6. SLUTSATS - SVERIGES GRUNDLAG MÅSTE STÄRKAS

Utifrån vad som är redogjort för ovan är det tydligt att Sveriges grundlag är relativt lätt att ändra. Utöver ett särskilt förfarande för att ändra grundlagen har de nordiska grannländerna ytterligare mekanismer på plats för att säkerställa att grundlagen inte kan ändras för lätt. I andra länder ser högern grundlagen som ett verktyg för att kunna etablera sin politik för lång tid framåt och för att skada demokratin. I Sverige finns ett parti som lämnar förslag på inskränkningar i yttrandefriheten och har tidigare uttryckt beundran för Ungern och Orbáns agerande.<sup>30</sup> Det bör inte ses som isolerade händelser utan som varnande exempel. Utifrån det föreslår vi fyra reformer för att stärka grundlagarna och den svenska demokratin.

### 1. Obligatorisk folkomröstning om fundamentala frågor rörande statskicket

Vissa frågor, som vilket statskicket vi vill ha, kan medborgarna med tiden ändra uppfattning om vilket medför att det inte borde vara omöjligt att få till grundlagsändringar. Det bör däremot krävas en bred konsensus och stark folklig förankring kring sådana typer av frågor vilket gör att beslut i riksdagen inte är tillräckligt. En folkomröstning skulle säkerställa att beslutet inte fattas ovanför väljarna utan att de aktivt deltar och gör sin röst hörd. Ytterligare ett argument för en folkomröstning är att den endast behandlar en fråga vilket minskar risken för att grundlagsförändringar smyger sig obemärkt förbi, vilket lättare sker om det enda tillfället som folket får tycka till är vid ett riksdagsval. Som nämnt finns det en möjlighet att lyfta grundlagsfrågor till en folkomröstning om en tredjedel av riksdagen röstar för. Det är däremot inte garanti för att det kommer att ske. Sverige har hittills inte haft en enda folkomröstning om en grundlagsändring.

---

26 Bouvin, Emma. *Vad händer egentligen i Israel?* DN, <https://www.dn.se/varlden/vad-hander-egentligen-i-israel/>, [Hämtad 2023-04-02 15:50].

27 *Det här handlar protesterna i Israel om*, SVT, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/det-har-handlar-protester-na-mot-netanyahu-om>, [Hämtad 2023-04-02 15:51].

28 Heikel, Viktor. *Israel godkände hårt kritiserad nationalstatslag – "gör oss palestinier till andra klassens medborgare"*, YLE, <https://svenska.yle.fi/a/7-1318188>, [Hämtad 2023-04-02 15:53].

29 Styrman, Agneta. *Israel: regeringsattack mot rättsstaten*. Utrikespolitiska institutet, <https://www.ui.se/utrikesma-gasinet/analyser/2023/januari/israel-regeringsattack-mot-rattsstaten/>, [Hämtad 2023-04-02 16:28].

30 Finnsjö, Morgan. *SD står fortfarande på det ungerska tyranniets sida*, Expo, <https://expo.se/2022/09/sd-star-fortfarande-pa-det-ungerska-tyranniets-sida>, [Hämtad 2023-04-02 16:12].

Det bör därför krävas obligatorisk rådgivande folkomröstning om vissa fundamentala beslut, exempelvis om förändrat statsskick. Det bör därtill krävas att minst hälften av de röstberättigade deltar för att det ska ses som en legitim rådgivande omröstning.

## **2. Demokratins grund och ett oberoende rättsväsendet ska inte kunna ändras**

Den norska grundlagen har en bestämmelse om att grundlagsändringar inte får strida mot grundlagens principer eller förändra konstitutionens anda. Det måste ses som svårt att avgöra vad konstitutionens anda består av. Däremot väcker det en tanke om vilka förändringar som skulle vara avgörande för att förändra en grundlags integritet. Ska förändringar få genomföras som skulle innebära att den svenska demokratin inte är den samma efteråt? Ett skydd mot en osäker framtid kan vara att säkerställa att de värderingar och den grund vi lagt för demokratin håller sig intakta. Sådana värderingar kan även agera riktmärke och vara behjälpliga vid en bedömning om nya bestämmelser visar sig motsäga befintliga bestämmelser i grundlagen. Grunden för den svenska demokratin framgår av 1 kap. 1§ Regeringsformen vilket bland annat innefattar att all offentlig makt i Sverige utgår ifrån folket. Den paragrafen borde inte vara möjlig att ändra. Ett oberoende rättsväsende är en central del av och en förutsättning för en fungerande demokrati. Det borde därför inte heller gå att ändra 1 kap. 8§ Regeringsformen där ett oberoende rättsväsende regleras.

## **3. Kvalificerad majoritet vid båda besluten gällande grundlagsändringar**

Grundlagskommittén föreslår att endast det andra beslutet ska kräva kvalificerad majoritet. Det finns skäl att ha kvalificerad majoritet med två tredjedelar för båda besluten för grundlagsändringar. Detta för att höja trösklarna för att kunna ändra grundlagen. Det betyder inte att det blir svårare att lyfta förslag som syftar till att ändra grundlagen, det betyder endast att det finns ytterligare ett skydd mot förhastade förändringar. Det går att ifrågasätta det mellanliggande valets betydelse för att skapa en allmän opinion gällande grundlagsförändringar. Under ett valår vill partierna belysa skiljelinjer och frågor av mer materiellt och slagkraftig karaktär som spelar roll i väljarnas vardag. Det är därför viktigt att inte överskatta valets betydelse och det finns därmed skäl att lägga in ytterligare en skyddsmekanism i form av kvalificerad majoritet vid båda besluten.

## **4. Regeringen ska inte fritt kunna utse ordinarie domare**

Nuvarande bestämmelser för tillsättandet av ordinarie domare vilar på en form av tyst överenskommelse om att regeringen följer domarnämndens förslag. Däremot, som tidigare nämnts, är regeringen inte bunden av förslaget. Regeringen behöver inte ens välja en kandidat som varit nominerad eller sökt tjänsten. Även om det hittills inte utnyttjats så finns det ingen garanti att det inte skulle kunna ske i framtiden av en regering som önskar påverka rättstillämpningen i en viss riktning. Det är därför viktigt att ordinarie domare uteslutande tillsätts på grundval av kompetens och objektivitet. Regeringen kan fortfarande vara den som formellt utser ordinarie domare men bör, i enlighet med Grundlagskommitténs förslag, vara bunden av förslag från domarnämnden eller annat organ för att säkerställa domstolarnas oberoende.

Grundlagen behöver vara ett levande dokument och möjlig att förändra. Det är svårt att från början få en grundlag som är perfekt utan den behöver vara flexibel för framtidens samhällsutveckling. Samtidigt som en grundlag behöver kunna förändras för att spegla sin samtid är det viktigt att den skyddar demokratin som vi känner den. Det måste därför finnas en balans mellan utveckling och tröghet för att förhindra att grundlagen används som ett medel för att omstöpa det demokratiska samhället till ett totalitärt system.

**Därmed föreslår rapporten följande ändringar för att stärka demokratin:**

- Obligatorisk folkomröstning om fundamentala frågor rörande statsskicket
- Vissa bestämmelser i grundlagen ska inte kunna ändras
- Kvalificerad majoritet vid båda besluten gällande grundlagsändringar
- Regeringen ska inte fritt kunna utse ordinarie domare

# KÄLLFÖRTECKNING

## Offentliga tryck

Dir. 2020:11 Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende  
SOU 2023:12 Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende  
Motion 2022/23:1001, *Grundlag*.

## Litteratur

Gleid, Viktor och Zamecki, Lukasz, Article 7 process and democratic backsliding of Hungary and Poland. Democracy and the rule of law, *Online journal modelling the new Europe*, no. 34, 2020.

## Länkar

Bouvin, Emma, Vad händer egentligen i Israel?, *DN*, 2023, <https://www.dn.se/varlden/vad-hander-egentligen-i-israel/>, [Hämtad 2023-04-02 15:50]

SVT, Det här handlar protesterna i Israel om, *SVT*, 2023, <https://www.svt.se/nyheter/utrikes/det-har-handlar-protesterna-mot-netanyahu-om>, [Hämtad 2023-04-02 15:51]

Heikel, Viktor, Israel godkände hårt kritiserad nationalstatslag – "gör oss palestinier till andra klassens medborgare", *Yle*, <https://svenska.yle.fi/a/7-1318188>, [Hämtad 2023-04-02 15:53]

Expo, Fidesz och Viktor Orbán, *Expo*, <https://expo.se/fakta/wiki/fidesz-och-viktor-orb%C3%A1n>, [Hämtad 2023-04-02 15:55]

DN Debatt, Persson Thomas, Widmalm, Sten, Det här är svenskarna beredda att pausa demokratin för", *DN*, [https://www.dn.se/debatt/det-har-ar-svenskarna-beredda-att-pausa-demokratin-for/?fbclid=IwAR0ykOuE0CxlzYSKdYbKp9d7NxM00V1nikML0aH9sR8WS0Sh1\\_19ARsKgyg](https://www.dn.se/debatt/det-har-ar-svenskarna-beredda-att-pausa-demokratin-for/?fbclid=IwAR0ykOuE0CxlzYSKdYbKp9d7NxM00V1nikML0aH9sR8WS0Sh1_19ARsKgyg), [Hämtad 2023-04-02 15:57]

Finnsjö, Morgan, SD står fortfarande på det ungerska tyranniets sida, *Expo*, <https://expo.se/2022/09/sd-star-fortfarande-pa-det-ungerska-tyranniets-sida>, [Hämtad 2023-04-02 16:12].

Styrman, Agneta, Israel: regeringsattack mot rättsstaten, *Utrikesmagasinet*, <https://www.ui.se/utrikesmagasinet/analyser/2023/januari/israel-regeringsattack-mot-rattsstaten/>, [Hämtad 2023-04-02 16:28].

SOM-Institutet, Presentationer, *Göteborgs universitet*, <https://www.gu.se/som-institutet/resultat-och-publikationer/presentationer>, [Hämtad 2023-04-02 19:31].

## Övrigt

Rapport från Utrikesdepartementet, *POLEN – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2020*, 2021.

# UR SVERIGES SOCIALDEMOKRATISKA STUDENTFÖRBUNDS STADGAR

## **1§ Förbundets ändamål**

*Sveriges socialdemokratiska studentförbund är den organisation inom den svenska arbetarrörelsen som verkar vid universitet och högskolor samt på andra vuxenutbildningar. S-studenter ska vara bryggan mellan akademien och arbetarrörelsen och sammanföra dessa olika samhällsaktörers intresse i en diskussion om en hållbar och jämlik framtid.*

*Förbundets ändamål är att samla Sveriges socialdemokratiska studentklubbar. Förbundet ska bedriva upplysningsverksamhet bland studenter och ge medlemmar kunskaper om socialdemokratins idéer och politiska strävanden, samt det verklighetsförändrande arbete som följer av ideologin. Förbundet ska arbeta för studenters intresse inom de sociala, ekonomiska och kulturella områdena.*

*Förbundet utgår i sin syn på samhället från en socialistisk och feministisk grundsyn, där människan sätts i centrum, så som det uttrycks i förbundets allmänpolitiska program och övriga program med utgångspunkt från Socialdemokratiska arbetarepartiets program och dess allmänna grundsatser.*

*Sveriges socialdemokratiska studentförbund är en del av den svenska och internationella socialdemokratien och vill i gemenskap med den utveckla samhället utefter den demokratiska socialismens allmänna grundsatser, såsom frihet, jämlikhet, rättvisa och solidaritet.*